

III.A.11. DE GODSDIENSTZIN

De middeleeuwse mens had behoefte aan een godsdienst, die hem een troost bood voor zijn miezerig bestaan, die de ellende van elke dag verklaarde als de prijs voor een oneindig gelukkig hiernamaals. De vrees voor de eeuwige hellepijn sprak de men- sen echter veel rechtstreekser aan dan het hemelse geluk, want pijn kenden ze zeer goed, geluk heel wat minder.

De zondagsplicht sloeg niet alleen op de verplichting 's zon- dags mis te horen, maar ook op de andere feestdagen die op de kerkelijke kalender voorkwamen. Maar was daar werkverbod in- begrepen? De grote kerkfeesten waren Pasen, Pinksteren en Kerstmis. Soms werd Allerheiligen of O.L.Vrouw-Hemelvaart als vierde van de "Hoghe Vierdaghen" of de "Vier Nataeldaghen" genoemd.

Mishoren was op straf van zonde geboden op: *"den helegghen Paesschendach ende sdaechs daer naer, Assensioensdach (Hemel- vaartdag), den helegghen Syncxendach ende sdaechs daer naer, Triniteit dach (8 dagen na Pinksteren), Sacramentsdaechs (donderdag na Triniteit), Heilig Crucen dach in Meye (03 mei), Sint Jans Baptistedach (24 juni), Maria-Magdaleene (22 juli), Sinte Laureynsdach (10 augustus), Onser Vrouwe dach Assumptie (15 augustus), Alderheleghendach, Sinte Maertins dach (11 no- vember), Onser Vrouwe dach Conceptie (08 december), den Helegghen Kersdach, Sinte Stevinsdach (26 december). (01)*

Van de uithoeken van de parochie stapten de mensen heel vroeg bij wintertijd, in de volslagen duisternis, met de lantaarn en vergezeld van hun hond, langs modderige en soms gevaarlijke wegen, naar de dorpskerk. Er bleef altijd iemand op het huis waken. Maar het is opvallend dat er in de kerkvisitaties zeer weinig melding werd gemaakt van opzettelijke misverzuimers. In de winter spreidde de koster stro op de vloer om de voeten te- gen de kilte te beschermen, want verwarming was er niet in de kerk.

Bij elke geboorte in de parochie wist men dat de pastoor moest nagaan of het een wettig of onwettig kind was. Moeders van wettige kinderen konden door de pastoor gezuiverd worden in een bijzondere ceremonie, de zogenaamde kerkgang. Moeders van onwettige kinderen konden niet zomaar door de lokale parochiepastoor van hun zonde worden ontheven. Hiervoor was een toelating van de bisschop nodig.

Veelvuldig communiceren was in de Vroege Middeleeuwen ongebrui- kelijk. Men was verplicht éénmaal per jaar, in de paasperiode, te communiceren in de eigen parochiekerk. Men voelde zich te onrein en te onwaardig. Zelfs in de kloosters werd maar eens per week het heilig brood genuttigd. Gehuwden moesten zich enige tijd van geslachtsgemeenschap onthouden vooraleer Christus te ontvangen. Kinderen mochten helemaal niet communiceren. De gelovigen brachten eerst hun eigen brood mee, dat door de priester werd geconsacreerd en uitgereikt. Oorspronkelijk ontving men de eucharistie in de open rechterhand, waaronder de linkerhand in kruisvorm rustte. Vanaf de Karolingische tijd werd het brood rechtstreeks in de mond van de ge- lovige gelegd. Naast de broodnuttiging namen ze ook een slokje

van de wijn, waartoe de priester in de 8e eeuw een gouden of zilveren pijpje, de fistula, aanbood. Vanaf de 12e eeuw werd de communie onder de 2 gedaanten voor de leken afgeschaft en het brood werd vervangen door een ouwel of hostie, waarvan geen kruimel kon gemorst worden.

Voor de gelovige middeleeuwer was het aanschouwen van de opgeheven geconsacreerde hostie tijdens de mis of de processie een zeer belangrijk moment.

Tot de oudste gebeden moeten het Onze Vader en het Symbolum worden gerekend. Karel de Grote verbood dat iemand peter of meter zou zijn, zo hij of zij die gebeden niet kende. In 1246 was het Onze Vader, het Credo en het Weesgegroet ook voor kinderen verplichte leerstof.

Parochiepriesters waren dikwijls nauwelijks geletterden die hun parochianen weinig lering konden verstrekken (02). Maar ook hun levenswandel was soms geen voorbeeld voor de dorpsgemeenschap. Gelukkig waren er de bedelorden, die zich bezighielden met actieve prediking. In theorie was het celibaat verplicht vanaf de wijding tot subdiaken (03), maar in de praktijk kwam daarvan heel weinig in huis. In de ogen van tijdgenoten woog dit niet zo zwaar, het was voor hen bijna normaal.

Er was een zondagse processie na de hoogmis rondom het kerkhof, een processie op de kruisdagen (3 dagen voor Hemelvaartdag) en sinds het einde der 14e eeuw een jaarlijkse sacramentsprocessie op de tweede donderdag na Pinksteren of de donderdag na Triniteit. Ook op kermisdag ging de processie uit.

Veel christenen stelden de publieke belijdenis van hun zonden in de biecht uit tot ze de dood voelden naderen. Door iets aan de kerk te schenken meende men een afkoopsysteem gevonden te hebben voor de ergste zonden. Het was een heilige boete om een kerk of klooster met rijkdom te begiftigen op voorwaarde dat ze elk jaar een herdenkingsmis of jaargetijde zouden lezen of zingen. De gelovigen wensten als het ware een verzekeringspolis op het hiernamaals af te sluiten. In de 6e eeuw kwam de geheime oorbiecht in zwang. De 7 hoofdzonden (gierigheid, gramschap, gulzigheid, hovaardigheid, nijd, onkuisheid en traagheid) waren alom tegenwoordig. Sedert het vierde Lateraans concilie in 1215 moest iedere gelovige jaarlijks bij de eigen parochiegeestelijkheid biechten. Elke gelovige met berouw kreeg de kans om zijn of haar geweten te zuiveren. De straf die nog restte kon worden verminderd of opgeheven door de aflaat. Alzo besteedde men de in dit tranendal zo moeizaam bijeengespaarde centjes aan het afkopen van aflaten en op bedevaart gaan.

Tarieven regelden de stouwen of "*jura stolae*" die de parochianen vanaf omstreeks de 13e eeuw moesten betalen wanneer de pastoor ten behoeve van individuele gelovigen in de parochie handelingen verrichtte zoals mislezen, dopen, begraven, huwen. Aan een begrafenis in gewijde grond werd veel belang gehecht, het had een sterke symbolische waarde.

Uit de geloofsgemeenschap gestoten worden, de excommunicatie, was een uiterst zware straf: niemand mocht nog met hem spreken,

hem in huis ontvangen of werk verschaffen.

Een groot deel van de maatschappelijke taken, die thans door de wereldlijke overheid worden behartigd, behoorde in de Middeleeuwen tot het domein van de katholieke kerk, met name armenzorg, ziekenverpleging, liefdadigheid en onderwijs. Openbare verkopeningen en belangrijke berichten werden aan de kerkdeur afgekondigd.

De middeleeuwse maatschappij leefde op het ritme van het kerkelijk jaar. De regelmaat in het dagelijks leven werd aangegeven door de klok, de allesoverheersende stem van de parochiekerk. Kerkklokken regelden de arbeidsdag, maar ook het mensenleven: doop, huwelijk en dood werden door klokkengelui aangekondigd, evenals feest, oorlog en rampen. Stilaan kreeg elke klok zijn functie en ook een naam.

Bronnen.

01.-E.Gaillard.-"De keure van Hazebroek van 1356", Gent 1894-1905.

02.-De oprichting van seminaries dagtekent pas van de 16e eeuw met het concilie van Trente.

03.-Sedert paus Leo de Grote (+461) was er een celibaatsplicht vanaf de rang van subdiaken. Dit werd herhaald door Gregorius de Grote (+604). Maar deze kerkelijke wet werd niet algemeen aanvaard.

In 1563 moest het concilie van Trente nog steeds op de zelfde nagel hameren.

